

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРАЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

**ҚАШЫҚТЫҚТАН БІЛІМ БЕРУ:
ЖАҒАНДЫҚ АУҚЫМДАҒЫ ЖАҢА СЫН-ҚАТЕРЛЕР**

III Бөлім

**ДИСТАНЦИОННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ:
НОВЫЕ ВЫЗОВЫ ГЛОБАЛЬНОГО МАСШТАБА**

Часть III

**DISTANCE LEARNING:
NEW CHALLENGES ON A GLOBAL SCALE**

Part III

Нұр-Сұлтан, 2020

УДК 378
ББК 74.58
Д 48

Главный редактор: **Сыдыков Е.Б.**

Заместитель главного редактора: **Онгарбаев Е.А.**

Члены редакционной коллегии: **Ильясова А.С. (ответственный редактор), Сеилов Ш.Ж., Козыбаев Д.Х., Нурмодин Е.Е., Бейсенбай А.Б., Бекманова Г.Т., Мукажанова Л.Г., Дюсекеев К.А., Кушенова Г.И., Адамов А.А., Омарбекова А.С., Рахметулина Ж.Б., Алдонгаров А.А., Байхожаева Б.У., Бейсенова Р.Р.**

Д 48 Дистанционное образование: новые вызовы глобального масштаба: сборник статей/главный редактор Сыдыков Е.Б. – Нур-Султан: ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, 2020. – 260 с.

ISBN 978–601–337–389–8

В данном сборнике, подготовленном Евразийским национальным университетом имени Л.Н. Гумилёва, представлены материалы международной конференции на казахском, русском и английском языках по вопросам дистанционного образования.

Выступления участников конференции посвящены актуальным проблемам и перспективам актуальных задач в области применения дистанционных технологий и распространение эффективного инновационного опыта на международном уровне.

Сборник рекомендован всем участникам образовательного процесса для обмена педагогическим опытом и дальнейшего повышения квалификации.

ISBN 978–601–337–389–8

УДК 378
ББК 74.58

© Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, 2020
© Институт повышения квалификации и дополнительного образования, 2020

УДК 372.881.111.1

ТІЛДІ КОММУНИКАТИВТІ ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Исаев Сержан Издашович

Issayev2015@yandex.ru

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің аға оқытушысы,
филология магистрі, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Қарым-қатынастың ең маңызды ерекшеліктерінің бірі – бұл дегеніміз серпінді және дамушы құбылыс. Басқаша айтқанда, ол процесінде оның табиғатын бұзбай компоненттерде оңай талдануы мүмкін емес. Коммуникативтік салада тілді қолдану тәсілінің әртүрлі формальды ерекшеліктерін анықтауға болады және оларды жеке зерттеуге болады. Бірақ оқшаулау кезінде осы элементтерді өңдеу қабілеті қарым-қатынас қабілетінің белгісі емес. Бұл қажет, сондықтан нақты өмірлік жағдайларда өңделетін ұсыныстар мен идеялардың жолдарымен, сондай-ақ ауызша тәртіпте жұмыс істей білу қажет.

Осылайша, коммуникативтік әдістің маңызды ерекшелігі-ол сөйлем деңгейінен жоғары тілдермен жұмыс істейді және нақты жағдайларда нақты тілмен жұмыс істейді. Бір қызығы, бұл принцип синтетикалық немесе аналитикалық процедураларға әкелуі мүмкін. Синтетикалық рәсім оқушыларды жеке оқытуды, содан кейін оларды қалай біріктіруді практикада қамтитын болады; аналитикалық рәсім мәтіндердің толық өзара іс-қимылдарын енгізеді және олардың қалай құрылғанына оқу мақсатында назар аударады.

Осылайша, барлық мән мәтінде қолданылатын тіл оның бөліктерін зерттеуге қарағанда пайдалы.

Оқушылардың екінші тілде қарым-қатынас жасау қабілетін дамытуға бағытталған әдіс мақсатты тілде жақсы қарым-қатынас жасай алмайынша үздіксіз қайталауға бағытталатын болады. Осылайша, оқушылар мақсатты тілдің, яғни берілген шеңберде ағылшын тілінің формаларын қолдана алуы керек. Бұл тіл қарым-қатынас үшін қолданылған кезде, тіл формалары қарым-қатынас процесіне қолданылады дегенді білдіреді. Мұндай үш процесс бар:

Ақпараттық бос орын

Қарым-қатынас әр адамның ажырамас бөлігі болып табылады. Екі немесе одан да көп адам күнделікті өмірде сөйлескен кезде, біреуі екіншісінен белгісіз нәрсені білуі мүмкін. Коммуникацияның мақсаты осы ақпараттық алшақтықты жеңу болып табылады. Сыныпта толық емес суретті аяқтау үшін қолданылатын жұптық жұмыс ақпаратты берудің ең жақсы үлгісі болып табылады, өйткені жұптың әрбір мүшесі жалпы ақпараттың бір бөлігіне ие және оны ауызша түрде екіншісіне беруге тырысады.

Таңдау

Қарым-қатынастың тағы бір маңызды ерекшелігі - оқушылардың не айтатыны тұрғысынан да, атап айтқанда, қалай айтатыны бойынша да мүмкіндігі бар. Баяндамашы тұрғысынан ол тиісті тілдік формаларда білдіргісі келетін идеяларды таңдауға тиіс дегенді білдіреді. Шет тілін үйренушілер бұл тұрғыда таңдау кезінде проблемаларға тап болуы мүмкін.

Кері байланыс

Бұл процесс жоғарыда аталған екі процесте түсіндіріледі. Екі адам өзара іс-қимылға қатысқан кезде, әдетте, қарым-қатынастың қандай да бір мақсаты болады және басқа адамның қалай әрекет етуі осы мақсат тұрғысынан бағаланады. Осылайша, осы процеске тартылған стратегиялар маңызды.

Коммуникативтік тілді оқытудың бастауларын 1960 жылдардың соңынан бастап Британдық тілді оқыту дәстүріндегі өзгерістерден табуға болады. Бұған дейін ситуациялық тілді оқыту ағылшын тілін шет тілі ретінде оқытудың негізгі Британдық тәсілін ұсынды. Ситуациялық тілдік оқытуда тіл маңызды ситуациялық әрекеттерде негізгі құрылымдарды қолдану арқылы оқытылды. Аудиолингвизм 1960 жылдардың ортасында Америка Құрама Штаттарында қабылданбады. Британдық қолданбалы лингвистер ситуациялық тілді оқытудың негізін құрайтын теориялық болжамдарға күмән келтіре бастады.

1960 жылдардың аяғында ситуациялық тәсілдің өзін-өзі жоққа шығарғаны белгілі болды. Ситуациялық оқиғаларға негізделген тілді болжауды жалғастырудың болашағы болмады. Тілдің өзін мұқият зерделеу мен пікірлер беретін дәстүрлі мазмұнға оралу қажет болды. [1]

Бұл белгілі американдық лингвист Ноам Хомский өзінің классикалық кітабындағы құрылымдық лингвистикалық теорияға бағыттаған сынға жауап болды. Хомский тілдің қазіргі стандартты құрылымдық теориялары тілдің іргелі сипаттамасын – жеке ұсыныстардың креативтілігі мен бірегейлігін түсіндіре алмайтынын көрсетті. Британдық қолданбалы лингвистер сол уақытта тілді оқытудың заманауи тәсілдерінде, тілдің функционалдық және коммуникативтік потенциалында тиісті түрде ескерілмеген тілдің тағы бір іргелі өлшемін атап өтті. Олар тілді оқытудағы құрылымдарды қарапайым меңгеруге емес, коммуникативтік шеберлікке назар аудару қажеттігін көрді.

1971 жылы сарапшылар тобы жекелеген кредиттер жүйесінде тілдік курстарды әзірлеу мүмкіндігін зерттей бастады, онда оқыту міндеттері бір бөлікке немесе бірлікке бөлінген, олардың әрқайсысы оқушының қажеттіліктерінің компонентіне сәйкес келеді және барлық қалған бөліктермен жүйелі түрде байланысты болып табылады. Топ еуропалық тілді үйренушілердің қажеттіліктеріне зерттеу жұмыстарын, атап айтқанда Британдық лингвист Д. А. Уилкинс дайындаған алдын ала құжатты пайдаланды. Ол тілді оқыту үшін коммуникативтік бағдарламаларды әзірлеу үшін негіз болатын тілдің функционалдық немесе коммуникативтік анықтамасын ұсынған. [2] Еуропа Кеңесінің жұмысы; Уилкинс, Вдовсон, Кэндинг, Кристофер Брамфит, Кит Джонсон және басқа да Британдық қолданбалы лингвистердің теориялық негіздегі тілді оқытудағы коммуникативтік немесе функционалдық тәсілге арналған еңбектері; Осы жаңа қағидаттарды Британдық тіл мамандарының, оқу бағдарламаларын әзірлеу орталықтарының және тіпті үкіметтердің тез қолдануы коммуникативтік тәсіл немесе жай ғана коммуникативтік тілді оқыту деп аталатын ұлттық мәнге ие болды.

Кейбір коммуникативтік тілді оқыту грамматикалық және функционалдық оқытудың интеграциясына қарағанда біршама көп. Литтлвуд былай дейді: "коммуникативтік тілдік

оқытудың ең өзіне тән ерекшеліктерінің бірі - ол тілдің функционалдық, сондай-ақ құрылымдық аспектілеріне жүйелі түрде көңіл бөледі". [3]

Ховатт коммуникативтік тілді оқытудың күшті және әлсіз нұсқасын ажыратып көрсетеді. Кейбір мағынада коммуникативтік тәсілдің күшті нұсқасы және әлсіз нұсқасы бар. Соңғы он жыл ішінде стандартты тәжірибеге айналған әлсіз нұсқа оқушыларға өз ағылшын тілін коммуникативтік мақсаттарда пайдалану мүмкіндігін беру маңыздылығын атап көрсетеді және мұндай әрекеттерді тілдік оқытудың кең бағдарламасына біріктіруге тырысады. Коммуникативтік оқытудың күшті нұсқасы, екінші жағынан, шет тілге талап қояды, бірақ тіл жүйесінің дамуын ынталандырады. Егер біріншісі ағылшын тілін оқыту ретінде сипатталатын болса, екіншісі "оны үйрену үшін ағылшын тілін пайдалану" дегенді білдіреді. [1]

Коммуникативтік тілді оқытудың барлық нұсқалары үшін ортақ нәрсе, алайда, тіл мен тілді қолданудың коммуникативтік моделінен басталатын және оны оқу жүйесі үшін, материалдар үшін, оқытушылар мен оқушылар үшін рөлдер, сондай-ақ сыныптағы сабақтар мен техникаларға арналған дизайнға айналдыруға ұмтылатын тілді оқытудың теориясы болып табылады.

Коммуникативтік тәсіл

Коммуникативтік тәсіл шетел тілдерін оқытудағы аудио-тілдік және грамматикалық аудармаларға көңілі толмайтын оқытушылар мен лингвистердің өнімі деп атауға болады. Олар студенттер шынайы әрі тұтас тілді үйренбейді деп сезінді. Олар тиісті әлеуметтік тілді, ым-қимылдарды немесе өрнектерді пайдалана отырып, қалай қарым-қатынас жасауды білмеген; олар оқытылатын тіл мәдениетінде қарым-қатынас жасай білмеген. Оқытудың коммуникативтік стилінің қызығушылығы мен дамуы 1970 жылдары өсті; студенттер бір-бірімен шынайы қарым-қатынасқа қатысатын тілді шынайы пайдалану және сынып бөлмесін ауыстыру өте танымал болды. Өткен жылдар ішінде коммуникативтік тәсіл бастауыш, орта және жоғары деңгейлерге бейімделді және оның негізінде жатқан философия коммуникативтік тілді оқыту дағдыларының негізінде оқыту үшін ұлттық-функционалдық оқытуды ынталандыра отырып, әр түрлі атаулармен белгілі оқытудың түрлі әдістерін туындатты.

Коммуникативтік тәсіл теориясы тілді қарым-қатынас құралы ретінде анықтаудан шығарылды. Тіл қарым-қатынас құралы ретінде коммуникативтік құзыреттілікпен тығыз байланысты деп саналады. Көптеген лингвистер бұл әдіс емес, философия деп тұжырымдады.

Тіл және оны қарым-қатынас үшін пайдалану пікірталасқа түскенде, тіл мен тіл функциясы арасындағы айырмашылық көрінеді.

Барлық тілдік жаттығулар тілдік формаларды пысықтауға бағытталған және әдетте оларға қандай да бір жолмен жауап береді, сондықтан оқыту процесінде шынайы қарым-қатынас болады деп айтуға болмайды. Қарым-қатынас бірдей мақсатқа ие болуы керек. Баяндамашылар тыңдаушы тиісті жауап алуы үшін қажетті кері байланыс беруі тиіс. Әйтпесе, егер оқушыларға қажетті кері байланыс болмаса, шынайы қарым-қатынас болмайды.

Коммуникативтік жүйе келесі ерекшеліктерді ескеруі керек:

1. Әлеуметтік өзара іс-қимыл.
2. Қабылдау және адресация түріндегі күтпеген сәттер.
3. Қабылдау және адресация түріндегі шығармашылық.
4. Қабылдау және шешу себептері.
5. Сөйлеу әрекетінің жеке және әлеуметтік элементтері, оның ішінде эмоциялар мен ақпарат.
6. Қарым-қатынастағы табыстылық.

Тілдің коммуникативтік сипаттамалары формалармен тікелей байланысты және мұндай тілдік нормалар стандартты нормалар болып табылатын адамдардың санын көрсетеді.

Ағылшын тілінің стандартты нормалары теледидардан, көшеде еститін тілді білдіреді, бірақ ұлы жазушылардың қолданған тілі емес, мысалы, XX ғасырда. Тілдің бірінші түрін стратегиялық тіл деп атауға болады және бұл зерттеудің мақсаты болып табылады. Тілдік зерттеулер әрқашан стратегиялық коммуникативтік мақсаттармен анықталуы тиіс. Осылайша, коммуникативтік әдіснама стратегиялық тілге назар аударуда, белсенді және аффективті. Бұл коммуникативтік әдістеме тілді қажетті фразаларды минимумға дейін шектейді және тілдің эстетикалық сұлулығына, оның ерекшеліктері мен түрлілігіне назар аудармайды дегенді білдірмейді. Керісінше, стратегиялық тілді кеңейте отырып, адам тек ең төменгі сөйлесу категорияларына ғана емес, сонымен қатар көркем элементтерге де ие болады. Әлеуметтік-лингвистикалық тілдік аспект академиялық деңгейден анағұрлым күшті, өйткені тілді қарым-қатынас үшін пайдаланатын адамдар тілдік формада жетілдіріледі.

Мұғалім мен оқушылар арасындағы қарым-қатынас әрқашан басты назарда болды. Коммуникативтік жүйе сыныпта мұғалімнің рөлін және мұғалім мен оқушының өзара қарым-қатынасының негізгі принциптерін қайта қарастырады. Мұғалім кеңесші, кәсіби кеңесші болуы керек, оған студенттер сұрақтар қоя алады.

Тіпті ең демократиялық елдерде де мектеп әлі де тоталитарлық жүйенің микрокосмы болып қалады. Коммуникативті сыныпта тәртіп пен әдептілікке залда орналасқан нұсқаулар қол жеткізе алмайды. Бұған оқу – бұл мақсат пен мақсатқа жетуге деген ұмтылыс екенін түсіну арқылы қол жеткізіледі.

Тәртіптің бұзылуы көбінесе оқыту тек фронтальды әдіспен жүзеге асырылатын сыныптарда болады, егер студенттің жеке басы барлық массада маңызды болмаса және бұл масса берілген материалдардың өлшемдеріне сәйкес келуі тиіс. Студенттер осы массада өздерін анықтай алмайды және оқуға деген қызығушылығын жоғалтады. Коммуникативтік жүйе студентке өткеніне ұқсас студенттерден тұратын топта өзін көрсетуге мүмкіндік береді. Коммуникативтік сыныпта да емтихандар мен тесттер өткізіледі, оның ішінде мұғалімнің материалды түсіндіруі, ата-аналарды шақыруы немесе оқушылардың нашар бағасы. Алайда бәрі жаңа педагогикалық қағидаларға негізделген.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Howatt, A.P.R. A History of English Language Teaching. Oxford University Press, Oxford, 1984.
2. Wilkins, D.A. Notional Syllabuses - A Taxonomy and Its Relevance to Foreign Language Curriculum Development. Oxford University Press, Oxford, UK., 1979.
3. Littlewood W. Communicative Language Teaching. Cambridge University Press, Cambridge, 1981.